

2007 – 2022

SPRÁVA PRE MÉDIÁ

Ústavný zákon o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky bol prijatý pred tridsiatimi rokmi

Historik Štefan Šutaj: *Podstatné je, že spôsob, akým sa ukončilo pôsobenie československého štátu, bol relatívne korektný, nekonzfliktný, že pri ňom nehynuli ľudia a nerinčali zbrane.*

▪ KOŠICE 23. NOVEMBRA 2022

Presne pred 30 rokmi – v stredu 25. novembra 1992 o 13.21 hod. – prijali poslanci Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (FZ ČSFR) ústavný zákon č. 542/1992 Zb. o rozpade federácie, ktorý stanovil, že uplynutím 31. decembra 1992 zaniká Česká a Slovenská Federatívna Republika. Odborníci z rôznych oblastí spoločenského života dodnes diskutujú o tom, či to bol náležitý spôsob ukončenia existencie Česko-Slovenska a či nemalo rozhodnúť priame hlasovanie občanov, teda referendum. Aký je prevládajúci názor historikov?

„K téme sa vyjadrujú predovšetkým politici, propagandisti, žurnalisti a politológovia. Solídny historický výskum tohto obdobia sa ešte neuskutočnil,“ reaguje **prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc.**, ktorý pôsobí na **Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach**.

„Jubilejné konferencie, semináre a oslavné či odmietavé výpovede aktérov doby a politických analytikov nemôžu nahradiť odbornú historickú kritiku priebehu a odhaľovania súvislostí historickej udalosti. Preto aj ja môžem povedať iba to, že existovali viaceré možnosti, ako ukončiť existenciu štátu. Mohlo sa tak stať aj referendum, čo by bol proces podstatne dlhšie trvajúci s nejasným výsledkom. Vtedy relevantné autority sa dohodli na zániku spoločného štátu a poslanci na to príslušného zákonodarného orgánu to potvrdili svojim rozhodnutím. Historik vo svojej práci nerozhoduje o tom, čo malo a čo nemalo byť, ale skúma súvislosti historického vývoja, preto nemôžeme ani od historikov očakávať konsenzuálne rozhodnutie o správnosti alebo nesprávnosti postupu v danej historickej dobe,“ zdôrazňuje profesor Š. Šutaj.

Diskusiu stále vyvoláva aj ustanovenie zákona, podľa ktorého ČR ani SR nesmú po zániku federácie používať štátne symboly ČSFR (čl. 3 ods. 2). Česká strana to nerešpektovala a ponechala si štátnu vlajku Česko-Slovenska. Mala na to nejaký historicky oprávnený dôvod?

„Bola to kombinácia historických dôvodov a pragmatickej politiky. Slovensko malo svoju historickú vlajku, ktorá bola akceptovaná politikou aj obyvateľstvom ešte pred rozdelením štátu. Česká strana štátu bola viac zainteresovaná na československej vlajke, čo vyplývalo aj z toho, že Česi vnímali Československo v duchu koncepcie politického, ale aj etnického čechoslovakizmu ako český štát. Navyše neexistovala jednoznačná dohoda politických elit o podobe novej vlajky samostatného českého štátu. Napriek tomu, že v dohodách o rozdelení štátu sa stanovovalo, že ani jeden štát nebude používať staré symboly, česká strana si československú vlajku privlastnila. Pre slovenské reprezentácie bolo v tom čase podstatné rozdelenie štátu a spor o vlajku mal iba marginálnu rolu. Z historických aj praktických dôvodov o starý symbol nemali záujem,“ vysvetľuje historik.

2007 – 2022

Posledný predseda FZ ČSFR a prvý prezident SR Michal Kováč označil 25. november 1992 za významný historický medzník, na ktorý by mali byť Slováci hrdí. Schválenie ústavného zákona o zániku federácie však do poslednej chvíle nebolo isté a zákon napokon prešiel tesnou väčšinou, len o niekoľko hlasov. O čo bol najväčší spor?

„Otázka má dve časti. Z hľadiska historicko-právneho ukončenia činnosti československého štátu ide naozaj o významný medzník, ktorý v propagande a komemoračných mechanizmoch vytvorených za posledných 30 rokov zostal na okraji pozornosti. Iné udalosti, ktoré mali viac manifestačný charakter, ho prekryli svojou údernosťou a tým, že boli z hľadiska skutku – vzniku samostatného štátu – vhodné na oslavovanie a pripomínanie,“ hovorí Š. Šutaj a pokračuje:

„Dôvody, prečo ani hlasovanie o tomto zákone nebolo jednoznačné, vyplývali z ideových postulátov – Kresťanskodemokratické hnutie, menšinové politické strany a Strana demokratickej ľavice mali vnútorné politické bariéry pri podpore zákona. Tie boli podložené aj reálnymi výhradami: napríklad obava, že by rozpad štátu mohol vyvolať konflikty, podobné ako boli na Balkáne; existovala reálna citová naviazanosť na československý štát; verejná mienka nebola jednoznačne naklonená rozpadu štátneho útvaru; existovali aj odborné dôvody a presvedčenie, že je potrebné, aby Slováci boli začlenení do väčšieho celku, čo by mohlo byť výhodnejšie z hľadiska ekonomického rastu, začleňovania sa do európskych ekonomických a vojenských zoskupení; existovala obava vyplývajúca z etnickej štruktúry Slovenska s vysokým podielom etnických menšín aj obava z možných nacionalistických a extrémnych podôb domácej politiky. Napriek uvedeným a aj ďalším neuvedeným skutočnostiam bol ústavný zákon o zániku federácie 25. novembra 1992 prijatý.“

Dobová česká tlač nazvala zákon o zániku ČSFR úmrtným listom spoločného štátu, pronárodne orientované slovenské médiá písali o porážke čechoslovakizmu. Aký prívlastok by sme mohli dať zákonu o zániku ČSFR po 30 rokoch?

„Nie som si istý, či niekto potrebuje, aby sme dávali zákonu o zániku Československa nejaký prívlastok. Podstatné je, že tento zákon bol legislatívnym vyjadrením skutočnosti, že československý štát zanikol a na jeho mieste vznikli dva nové životaschopné štátne celky. Tam, kde sa niečo končí, sa aj niečo nové začína. Závisí od nastavenia hodnotiteľa, jeho vzťahu k zanikajúcemu alebo rodiacemu sa, či to nazve úmrtným listom, vysvedčením alebo rodným listom. Podstatné v tomto prípade je, že spôsob, akým sa ukončilo pôsobenie československého štátu, bol relatívne korektný, nekonfliktný, že pri ňom nehynuli ľudia a nerinčali zbrane. Na oboch stranách hraníc zostali možno nejaké škrabance, ale aj priateľské vzťahy a možnosti pre konsenzuálne spolunažívanie,“ uzatvára historik prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc.

■ SPRACOVAL A MÉDIÁM SPROSTREDKOVAL

PhDr. Marián Gladiš, PhD.
Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach